

कृ. ३२.

तथा निवाय

संस्कृत

संस्कृत.

१५

६

(1)

श्रीगणेशायनमः ॥ अथर्वणनिर्णयः ॥ तत्रतर्पणं द्विधं ॥ नित्यं नैमिति
 कंचेति । तत्रवर्गद्वयोद्देशोनकासुष्योदेशोनन्वसुसुद्वादित्यस्य रहिततया
 जलमात्रेण अहरहः कर्तव्यतया द्विहतंतत्त्वित्यतर्पणं ॥ तथा च याज्ञवल्क्यः ॥
 सवर्गभ्यो जलं देयं असवर्गभ्य एव च ॥ नमगोत्रस्वधाकारे; प्रस्य हनुर्पये
 लुधीः ॥ तथा ॥ पार्वणे न युतं श्राद्धस्य मुद्दिश्यतर्पयेत् ॥ अन्यथा तर्पये
 द्विद्वान्नामगोत्रादिसंयुतः ॥ रिवलसंहितायामपि ॥ तर्पयेता प्रत्यना
 होततश्चैव तु भातरं ॥ सापत्नमातरं पश्चात्सितामत्यात्रभादिकान् ॥ त्र
 भादिति आदिशिश्चात्तभातामत्यादीनामपि ॥ संभ्रहः ॥ आदौ प्रतात
 थाभातासापत्नजननीतथा ॥ भातामहोः सपत्नीकात्मयत्यस्तदनंतरं ॥

सुतन्वात्पितृव्याश्वमातुलः सह भार्यकाः ॥ दुहिता भगिनी चैव दौहित्रे
 भागि नेयकः ॥ पितृघसामात्प्रसाक्षुरो गुरुर्धिनः ॥ दत्तेयते पितृतीर्थैन
 तर्पये युर्धथा च त्रभिति ॥ एकैकं जलादेवा नद्वौद्वौ च त्र॒ व्ययस्तथा ॥ अहंति
 पितृरस्त्री नृस्त्रिय एकैकं जलिं ॥ मातृसुरव्यास्त्रथा स्त्रस्त्रस्तासा
 मथंजलित्रेयं ॥ दधादैकैकं अन्यासां स्त्रीणां चैकां जलिं बुधद्विति ॥
 नारायणीयेपि ॥ एकैकं योषितां दधात् स्त्रीन्युं सोहि चां जलीन् ॥
 द्वौद्वौ सायन्मातुश्वत्रीस्त्रीन्मातृगण्ड्यतु ॥ पितृणां चैव देवानां
 जले दधा जलं जलिं ॥ असंस्कृतप्रभीतानां स्तुले दधा जलं जलिं ॥
 भ्रमोयस्तर्पयां कुर्याल्लोदेकां स्येच मृन्मये ॥ तर्जन्यं गुष्ठयोगे च सभवेति
 दधातकः ॥ स्तुले वायिशुचौ देहो वंशकु कुर्णास्त्रीर्धेथभाजने ॥ ताम्नपा ९

त्रेचरपर्णीवात्पर्येत्सतिलैः शुभैः ॥ पाणिनैकगुणं प्रोक्तं दर्भैः शस्त्रगुणं तथा ॥
अश्वयंखज्जपात्रेण मित्रापि स्त्रा पितृणां तर्पयन् भवेत् ॥ तर्पयन्न द्यौ न तार्थे
न गद्धीया न नैजलं ॥ अन्यथा कुरुते यस्तन रकं प्रतियद्यत्तद्विनि ॥ नैनिति
के तु ॥ प्रस्याद्विकादिश्वाद्वेषु यावत्तु द्विद्वास्तावन्मात्रो द्वैरो वस्तु द्वादिस्यहु
पत्तयातिलमिश्रो द्वकं कालविशेषस्तु कर्तव्यतया विहितं आद्वाजतिल
तर्पयन् ॥ तथा च संयदः ॥ द्वैरो तिलो द्वकं पूर्वपश्चाद्वधान्महालये ॥ आद्विके
नपरं पूर्वपरं द्वन्नितिलो द्वकं ॥ न द्वै द्वकं त्यतर्पयन्न स्येवत्कालसंबंधिवे
धकं ॥ तर्पयनात्तरेबोधकमितिवाच्य ॥ तथा सति ॥ प्रस्याद्विकादावपि सर्वे
षां प्रसञ्ज्यत ॥ किंतु वचनां तरेस्तकालविशेषसंबंधितया विहितस्यतत् शाद्वा
गतिलतर्पयन्न स्येवैवरन्न तथा च ॥ दर्शेषातेच संक्रान्तो युगमन्वत्तगद्विषु ॥

तर्यगितापितृश्चाश्राद्वंकुर्यास्थलतद्विवचनेनदर्शाद्विपूर्वकालसंवंधितया
 गतिलतर्यणंविहितं॥पश्चश्राद्वहिरण्येवपश्चाद्वधान्तिलोद्वं॥तथेवचाष
 काश्राद्वश्राद्वचेवानुमासिके॥वचने नपश्चश्राद्वहिषुश्राद्वानंतरकालसंवं
 धितेनोऽगतिलतर्यणंविहितं॥ननु॥साधिंडीकरपाश्राद्वप्रेतश्राद्वानुमा
 सिके॥संवत्सरविमोक्षेचनकुर्यान्तिलतपैषानिति॥अनुमासिकेन्तिलतर्यण
 स्यनिधिद्वावान्तर्कथं॥श्राद्वानंतरकाळकर्त्तव्योन्तिरितिचेत्॥मैवं॥इदं
 वचनंपरेहनिन्तिलतर्यणस्यनिध्यानिति॥न्तिलूर्ध्यणमात्रं॥तथाचसर्व
 निः॥हृद्वश्राद्वसधिंडेवप्रेतश्राद्वानुमासिके॥परेहनिविमोक्षेचनकुर्या
 न्तिलतर्यणं॥क्लवानुमासिकश्राद्वसधिंडीकरपासरं॥वैश्वदेवंततःपश्चा
 न्तर्यणंनिलसंयुतं॥श्राद्वानंतरं कालएवन्तिलतर्यणंविहितं॥तथा॥ती

(3A)

र्थश्राद्धेगयाश्राद्धेश्राद्धेप्रस्याद्विकेपिच ॥ परेहनिद्विजः कुर्योत्तर्पणं तिलसंयुत
 मिति ॥ पक्षश्राद्धेतुनिर्वृत्यतर्पणं तदा नंतरं ॥ सतहन्महालयेश्राद्धेपरेहनितिलोद
 कमित्यादिनाप्रस्याद्विकश्राद्धेषु परेषः प्रातः कालविद्विष्टतथाश्राद्धां गतिलंपणं ॥
 विहितमपि ॥ एवंतत्कालविद्रोषेत्याचिहिते ॥ ततः श्राद्धां गृहूतपिण्डानित्यतर्पणाद्वि
 नमेवेति तर्पणदेविध्यमुक्तं × कर्तव्यं × एवाद्विध्यमपितपयं प्रस्याद्विकाद्भा
 द्विद्वस्येषु समुच्चित्यकर्तव्यं तथाद्वि ॥ तत्रनित्यतर्पणस्य सूर्याद्य भारत्यसायं
 कालो भवतीति ॥ तथापि ॥ पित्रोऽप्याद्विकेश्राद्धेनित्यतर्पणं श्राद्धानंतरमेव
 वकर्तव्यं ॥ हारितः पित्रोः प्रस्याद्विकेश्राद्धेतर्पणं तु कथं भवेत् ॥ जलेनैव
 तु कुवैतनिर्वृत्तेयित्कर्माणि ॥ पित्रव्याद्विकासुष्याश्राद्धेतुतदेवनित्य
 तर्पणं श्राद्धास्त्वं कर्तव्यं ॥ तथाचकारिकाकारः ॥ नित्यकर्माद्विकश्राद्धेका

वर्ग

३

(ch)

सप्त्यानां कश्चिं भवेत् ॥ आद्विका नर्षणं पूर्वे कुर्याद्वमनं तरं ॥ शोनकीयः पित
 वर्गीमात्रं वर्गीमाना महस्यच ॥ तर्पयित्वा अकारुण्यानं चायत्वा अतर्पयेत् ॥ दर्शना
 द्वेषपिनि सतर्पणं श्राद्धानं तरमेव कर्तव्यं ॥ श्राद्धं कृत्वा तु विधिव द्वेषवदं ततः
 परं ॥ ब्रह्मणश्च ततः कुर्यात् तर्पणं लुतिलोर्वनेति ॥ श्राद्धां गतर्पणमाप्तश्राद्धा
 हेतत्कालविशेषेषु कर्तव्यं ॥ तथा हि ॥ पित्रोः प्रत्याद्विके कालेत हंगतिल
 तर्पणं ॥ परेष्यः प्रात्स्नादाकर्तव्यं ॥ तथा च हाइतः ॥ ततः परेष्यिकुवित
 तर्पणं लुप्तुरः सुधीः ॥ तथेष्यै स्तिलदभ्यस्त्रप्रातः स्नात्वा भृत्ये र्जलैः ॥ परेष्यः स्ना
 तः स्नानानं तरं तर्पणलैतज्जलं अभृतमित्यकं भवतीति ज्ञापनार्थं अभृते
 र्जलैत्यकं ॥ तथा च सर्वा ॥ तर्पणं हभृतं प्रातिर्द्वितीये प्रह्लेषय ॥ भृतीये
 जलमित्यादुभ्युष्येन धिरं भवेत् ॥ तस्माद्वाद्धं लुप्तवैष्यः कृत्वा स्नातो परहानि ॥ शतः

३॥

(4A)

तिल

पितंश्वसंतर्षीपश्चात्संध्याहि कांश्वरेत् ॥ अन्यत्रापि ॥ तिलदर्भयुतं तोयं स्वधया
 यत्रदीप्ते ॥ नतोयमतं भृत्यापिलृणामक्षयं भवेत् ॥ प्रयोगपरिजातेऽपि ॥ परेहन्युक्ति
 स्वासाश्रादाणं गतर्पणां ॥ पुनः स्नात्वैव कुर्वितप्रातः संध्यां समाहितः ॥ उदत्तैर्वोसानि ॥
 स्वासंध्यां कृत्वैव तर्पयेत् ॥ यस्ततर्पयत्प्रातः कृत्यादुपरेहनि ॥ पितरस्त्वद्विभा
 ग्रातिननकुप्यतिवेधुवं ॥ परेयुः श्राद्धरुर्मर्त्ययोनतर्पयतेपितृन् अतस्माः
 पितरस्तस्यशापं दत्ताव्रजं निते ॥ एवं प्रसादिकवत्तीर्थश्राद्धेगयाश्राद्धेवां
 गतिलतर्पणपरेहन्येवकर्तव्यं ॥ तथान्स्मृतिर्विकायां तीर्थश्राद्धेगयाश्रा
 द्धेश्राद्धेत्रत्याद्विकृतया ॥ परेहानद्विज्ञः कुर्यात्तर्पणं तिलसंयुतं ॥ सहन्म
 हालयेपिपरेहन्येवकर्तव्यं ॥ तथानद्विज्ञः ॥ श्राद्धांतेप्रत्यहंकार्यं पद्मश्राद्धांग
 तर्पणं ॥ सहन्महालयेश्राद्धेपरेहनितिलोदक्षेभिति दर्शपात्रसंक्रान्तिमन्वं

तर्पणी०

४

(५)

तरादिश्राधेषु श्राधात्मुखं प्रेवांगतिलतपर्णं कर्तव्यं तथा हमत्यः पितृयज्ञं तु नि
वैर्यतपरणा ख्याद्विजोन्मः संपूर्णे दर्शसाग्नेः क्रमाहलोगाश्चिः ॥ पक्षातंक
र्मनिर्वर्त्य वैष्वदेवं च सामिकः ॥ पिंडयज्ञं ततः कुर्यात्तोन्वा हार्यं बुधाति पक्षा
तं कर्मान्वाधानकर्म अन्वाहार्यकं दर्शश्राधामिति संशेषः पिंडान्वाहार्यकं श्रा
द्वं कुर्यादिंदुक्षये सति ॥ पिंडान्वाहार्यकं श्राद्वश्राद्वाद्वं स्मर्त्यं तरोपातेर
संकानो युगमन्वं तराद्वु ॥ तपर्णयित्वा पितृनुपश्राद्वास्त्रं कुर्यात्ययत्वः ॥ पक्ष
श्राधाहिरएयश्राद्वकाश्राधानुमासिक्तश्राधेषु श्राधानं तरमेवतद्गतिलत
पर्णं कर्तव्यं ॥ तथा स्मृतिचंडिकायां पक्षश्राधेहिरएये च पश्राद्वाद्यान्तिलोद्वं
तथा नैवाद्वकाश्राधेष्वेवानुमासिके ॥ पक्षश्राद्वादिषु अंगतिलतपर्णा
नं तरानिस्यतपर्णमपि कर्तव्यं तत्र पेटीन सिवननाद् पूर्वमेवोदाहृतं पितृया

४

(5A)

दिस्त्रीकारूण्यप्रस्याद्विकश्राद्धेचांगतिलतर्पणोपक्षश्राद्धवत् ॥ आद्वानंतरमे
 वनयरेष्यः ॥ तथा च स्तुतिचंद्रिकायां ॥ श्राद्धांगतर्पणां कुर्यात्सतिलतपरे ह
 नि ॥ पित्रोर्बिषयएव स्यान्नन्यविषयेदिति ॥ न नु ॥ नैकश्राद्धद्वयं कुर्यात्स
 मानेहि न कुत्रचित् ॥ न यज्ञं न बलिं नैव हत्यार्थपितृतर्पणमिति ॥ देवत्वकेनैव नि
 लस्य प्रस्याद्विकाद्विषुनिषिद्धवात् ॥ तकथचित्यतिपादत्रमिति चेत्स्य ॥ तस्य
 निषिद्धस्य श्राद्धादवीर्यविषयवात् ॥ अतएव पैठीनसिः ॥ श्राद्धनिर्वर्त्याविधिवद्वे
 ष्वहेवादिकं ततः ॥ अत्यज्ञं ततः ॥ कुर्यात्तर्पणां तु तिलैर्विनेति ॥ नन्वेवं पितृतश्चयाद्वे
 संप्राप्तेसर्वेषां तर्पणां नहि ॥ मातृशयाद्वाप्तेतद्वर्गतर्पणां नहि ॥ इति वेनोपत
 मातृविभागेन तर्पणनिषेधः ॥ कथमिति चेन्नेवं ॥ इदं वचनं जीवस्तित्कस्य प्र
 मातमातृकस्य मातुः श्राद्धागतिलतर्पणां पितृतामहप्रपितामहानामेव कर्त्तव्यं न सर्वेषां
 मात्रादिनामपि श्राद्धेयावंतु द्विष्टा ॥ प्रातः स्नाने न तर्पयेदिति वचनात् ॥ मा

पि २

८८

तर्षयाद्येसंप्राप्तेसतिजीवत्केनमातृवर्गोद्देशेनमातश्चाङ्गतिलर्पयन्नकर्तव्यं॥जी
 वमानोयिताथस्यमाताथस्यविषयते॥मातुःश्राद्धंसुतेःकार्येनकृष्णात्तिलतर्पयन्न॥वि
 शेषनिवेधाद्विति॥ननु॥तथासतिनियतर्पणंनामुष्टेयं॥मान्वादश्राद्धेनप्रसंगाद्विर्वा
 कश्चिद्विद्वश्राङ्गतिलतर्पणेनप्रयत्नान्नियतर्पणानामस्त्रिवित्तु॥वेषभ्या
 त्वदान्विकमन्वाद्योःसंभातेदेवताभ्युदायादेकातुषानेनतस्यापास्त्रिहर्भेविष्य
 ति॥प्रकृतेतुदेवताभ्युदवहान्मेवांसध्यति॥पितृप्रत्याश्चिकेतावस्त्रितपितामहाप्रयि
 तामहानांत्रयाणामेवेदेवतात्मसितितदगतिलतर्पणोपितेषांमेवेदेवतात्मसितित
 गदंगतिलतर्पणोपितेषांमेवेदेयनपेरषादयं॥त्यप्रेक्षांगश्चितिलंबुख्यान्निषि
 देख्यात्मेदनि॥श्राद्धेयावेतःपितृरुद्धाःप्रातर्क्षानेनतर्पयेत्तदित्स्मरणाद्॥तथाचप्र
 त्याद्विकेषितिश्राद्धनियतर्पणमपिकर्तव्येदेवताभ्युदायान्तथादशोदावधिः॥पि
 तर्गौयत्रपूज्यंतेतत्रमातामहाअपि॥अविशेषेषकर्तव्यंविशेषान्तरकंव्रजेत्॥

पित्रोश्वैवानुमासिके॥ अपरेद्विष्टकुवृत्तर्पणं तु तिलैर्युताभिति॥ अक
 रयोप्रत्यवायमाह पराकृतः॥ सविंजी करणा दृध्वैयोनर्पथेषितद्वन् ॥
 ७ विबंतिरुधिरुत्तस्यत्तव्याज्ञाजलकाश्चिष्णः॥ मरीचिः॥ सविंजीमासि
 कंचैवनददातिजलं जलीन् ॥ तावत्तिष्ठुंतिनरकेपुनः प्रेततत्रांक
 या॥ एवं सर्वाध्यकर्त्तव्यं अन्यथा गतितोभवेत् ॥ इति श्रीस्मृति
 सासमुच्चयेति लृतर्पणविधि समाप्तः॥ ४॥ ४॥ श्री:
 हर्जितभुरिकहेन पुस्तकं लिखत्तमया॥ हर्तुमिष्ठेनुयोपावितस्यवंशा
 क्षयोभवेत् ॥ ८ दं पुस्तकं शंकरभटेन लिखितं ॥ ५॥ श्रीस्मृता क्षुभं क्षवदु ॥ ॥
 इदुपुस्तकं वस्त्रपनामकरामभृत्यतर्पणविधिरणसमाप्तिगमत् ॥

(7)

॥ इति स्युतिसारसमूहयतप्राविधिः समाप्तः ॥

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००९ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com